

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-4-7>

УДК 332.142.4: 334.012.74:352:911.372.32

JEL H72, O18, R51

С. Д. Щеглюк

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник відділу просторового

розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені

М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: lyana.happy@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0820-5222>

ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА БАЗІ МІСТ ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ

Розглянуто інструменти стимулювання створення міських об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на базі міст обласного значення: фінансова субвенція на розвиток інфраструктури, міжмуніципальне співробітництво, державно-приватне партнерство. Визначено основні стимули застосування міжмуніципального співробітництва та переважаючу сферу реалізації укладених договорів. З'ясовано, що основними додатковими ресурсами, отриманим від приєднання сільської територіальної громади до міста обласного значення, є фінансовий та кадровий, а для міста – просторовий та інфраструктурний. Виділено наслідки поспішного приєднання, що полягають у невідповідності критеріям Методики формування спроможних ОТГ та відображаються у деформації розташування центру громади, некомпактній конфігурації, що слід врахувати на цьому етапі децентралізації. Визначено основні стимули та перешкоди для подальшого приєднання сільських і селищних територіальних громад до міст обласного значення. Запропоновано рекомендації для подальшого застосування інструментів стимулювання створення міських ОТГ шляхом приєднання у розрізі визначених трьох груп міст обласного значення. Окреслено перспективи використання аналізованих інструментів міськими ОТГ для посилення просторової згуртованості регіонів.

Ключові слова: міські об'єднані територіальні громади на базі міст обласного значення (ОТГ-МОЗ), інструменти, міжмуніципальне співробітництво, субвенція на розвиток інфраструктури, державно-приватне партнерство.

Shcheglyuk S. TOOLS TO STIMULATE THE CREATION OF AMALGAMATED TERRITORIAL COMMUNITIES BASED ON THE CITIES OF OBLAST SIGNIFICANCE

Existing instruments to stimulate the creation of urban ATCs on the basis of the cities of oblast significance are examined, including financial subventions for infrastructure development, intermunicipal cooperation, voluntary consolidation of territorial communities with the cities of oblast significance, public-private partnership. Major incentives to use intermunicipal cooperation and advantages of consolidation of territorial communities with the cities of oblast significance are defined based on the list of cooperation agreements concluded between the cities of oblast significance. The fact that financial and staff resources are the major additional resources obtained from consolidation with COS for a rural community and spatial and infrastructural – for a city is verified. Substantial increase of the area for an urban ATC contributes to activation of entrepreneurship and investment capacity of cities and improvement of spatial planning in the perspective, leading to post-industrial agglomeration, strengthening of spatial and institutional cohesion of population, etc. Despite the positive aspects of forming of ATCs on the basis of the cities of oblast significance, some problems faced in rushed consolidation are outlined, namely the non-compliance with the criteria of the methodics of ATCs forming, shown in deformation of location of the community center and incompact configuration, which should be considered and compensated at this stage of decentralization. Small towns with adjoined communities of suburban area prevail among the cities of oblast significance due to the fact that they prevail among other urban settlements (82 small towns of oblast significance) and due to substantial growth of financial resource, which requires new areas for investment and infrastructural projects and creation of new jobs. Main incentives and obstacles for further successful consolidation of rural and town territorial communities with the cities of oblast significance are defined. Recommendations for further development of cities of oblast significance in the context of three groups of the cities of oblast significance existing at current decentralization stage are suggested and perspectives of organization of the communities' economic activity in order to strengthen their financial capacity are outlined.

Keywords: urban amalgamated territorial communities on the basis of the cities of oblast significance (ATCs-COSs), tools, intermunicipal cooperation, subvention for infrastructure development, public-private partnership.

Постановка проблеми. На першому етапі реформи децентралізації влади в Україні у 2014-2018 рр. відбулась поступова передача від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів і відповідальності. Незважаючи на повільні темпи формування сільських ОТГ, вкрай складним

виявилось і забезпечення об'єднання громад навколо міст обласного значення. Формування міських об'єднаних територіальних громад відбувалося нерівномірно. Так, станом на середину 2019 р. сільські та селищні ОТГ становлять 83%, міські ОТГ – 13%, міські ОТГ, створені на базі міст обласного значення – 4%. Це зумовлено тим, що у

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

2015 р. було прийнято рішення про визнання міст обласного значення спроможними територіальними громадами, забезпечено їх перехід на прямі бюджетні відносини з центром, передано нові повноваження й відповідні ресурси для їх забезпечення. У таких умовах ці міста отримали значний фінансовий ресурс на розвиток, що не стимулювало їх до об'єднання з навколишніми приміськими територіальними громадами. Активне формування сільських ОТГ навколо міст обласного значення, законодавчі колізії стали на перешкоді формуванню міських ОТГ з центром у місті обласного значення.

Аналіз останніх досліджень. Особливості розвитку міст обласного значення з початком децентралізації, їхній вплив на соціально-економічний розвиток регіонів постійно вивчає колектив вчених Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України [1], Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. В. Романова [2], А. Ткачук [3], А. Павлюк [4], С. В. Полякова [5], І. Парасюк [6] та інші дослідники. На етапі завершення добровільного об'єднання та приєднання територіальних громад важливо не лише врахувати недоліки, але й вчасно виправити помилки на законодавчому та організаційному рівнях, з якими стикаються міста обласного значення.

Метою статті є аналіз функціонування міських ОТГ на базі міст обласного значення (МОЗ), визначення проблемних аспектів і розроблення рекомендацій щодо покращення умов для формування нових та підвищення фінансової спроможності вже створених на базі міст обласного значення ОТГ (ОТГ-МОЗ) на основі застосування інструментів стимулювання їх розвитку, а також пошук аргументів на користь приєднання сільських і селищних територіальних громад до МОЗ.

Основні результати дослідження. Процес приєднання окремих міст обласного значення у першій половині 2019 р. сповільнився через необхідність внесення змін до перспективних планів

утворення ОТГ областей. Змінити ситуацію можна було б шляхом прийняття обласними державними адміністраціями відповідних рішень без узгодження з обласними радами [7] і внесення змін до перспективних планів формування територій громад областей. Сільські територіальні громади перебувають у процесі приєднання до міст обласного значення, зокрема Мукачєвого, Бахмута, Обухова, Івано-Франківська та інших міст [8].

Зазначимо, що окремі ОТГ-МОЗ (Житомирська та Коломийська міські ОТГ) за своєю конфігурацією, витягнутою та некомпактною, суперечать Методиці формування спроможних ОТГ у частині дотримання вимог до зони доступності адміністративного центру територіальної громади [9]. Натомість найбільша чисельність населення зосереджена у місті, а сільські мешканці віддалених населених пунктів будуть змушені долати значну відстань до центру надання послуг або ж організувати альтернативні способи їх отримання.

Для стимулювання сільських територіальних громад до приєднання до міста обласного значення слід добре розуміти переваги утворення ОТГ-МОЗ. Серед вагомих переваг є зростання фінансових надходжень до ОТГ. Додатковим фінансовим ресурсом для міста обласного значення та мешканців сільських громад є субвенція з державного бюджету на формування інфраструктури, що її до приєднання місто як спроможна територіальна громада не отримувало, а з часу створення міської ОТГ може на неї розраховувати. Нагадаємо, що розраховується вона пропорційно чисельності сільського населення та площі ОТГ. Станом на червень 2019 р. 27 ОТГ-МОЗ отримали цю субвенцію сумарно у розмірі 56 144,8 тис. грн (що становить близько 3% загального обсягу субвенції на 2019 р.); у середньому – 2078 тис. грн на міську ОТГ. У розрахунку на одну особу розмір субвенції коливався від 1,7 грн у Вінницькій міській ОТГ до 256 грн у Балтській міській ОТГ (рис. 1).

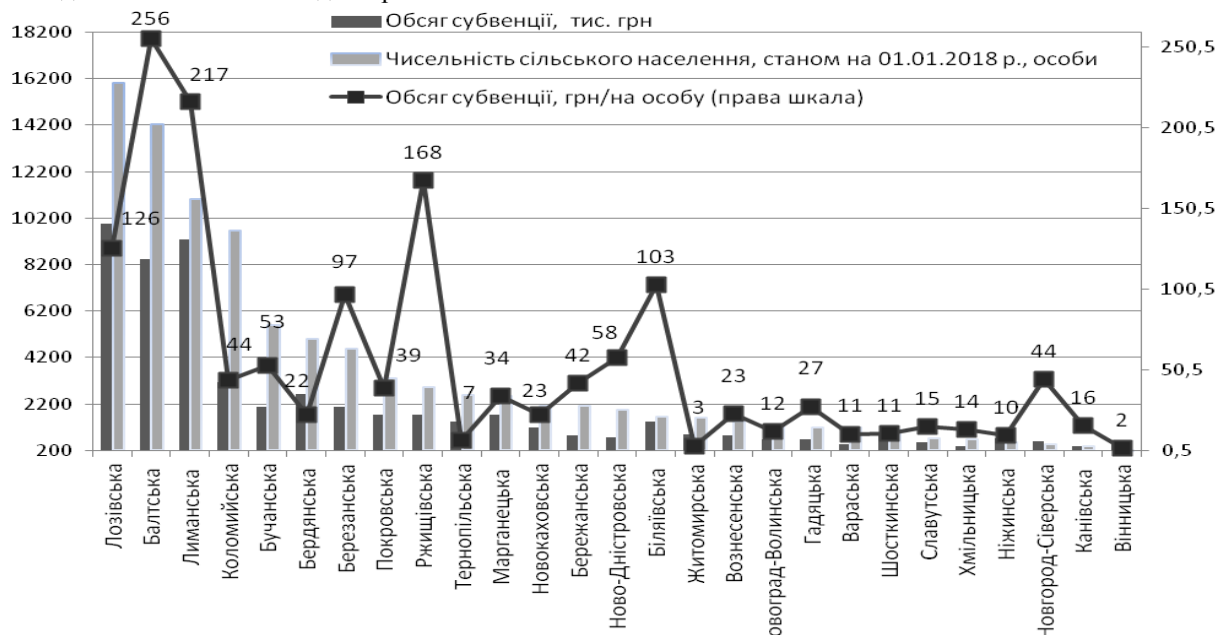

Рис. 1. Розподіл субвенції на формування інфраструктури між ОТГ-МОЗ залежно від чисельності сільського населення

Джерело: розраховано автором за даними [10].

Лідерами за обсягами субвенції на розвиток інфраструктури є Лозівська міська ОТГ – 9939,1 тис. грн, Лиманська – 9286,3 тис. грн, Балтська – 8428,1 тис. грн, Коломийська – 3130,5 тис. грн, що значно вище за середній обсяг субвенції серед 27 ОТГ-МОЗ, який становить 2078,3 тис. грн.

У цих же міських ОТГ чисельність сільського населення є більшою, ніж в інших ОТГ-МОЗ. За обсягами субвенції на одного мешканця лідирують Балтська та Лиманська міські ОТГ – 256 та 217 грн відповідно (середній показник у цій групі ОТГ – 55 грн). Водночас для Вінницької, Житомирської та Тернопільської міських ОТГ обсяг субвенції на одного мешканця становив 2, 3 та 7 грн відповідно, що засвідчує про низький рівень такого виду додаткового фінансування, щоб бути вагомою фінансовою перевагою. Зазначимо, що у 2019 р. субвенція на формування інфраструктури 806 ОТГ передбачена у розмірі 2,1 млрд грн, що становить лише 495 грн на одного мешканця міської ОТГ.

Зменшення обсягу субвенції у розрахунку на одного мешканця призводить до зниження мотивації багатьох громад до об'єднання та реалізації їхніх можливостей щодо соціально-економічного розвитку. А відтак цільове призначення субвенції на розвиток інфраструктури (на розроблення проектної, містобудівної та планувальної документації; підвищення якості надання адміністративних послуг; створення сучасних систем організації управління громадою; реконструкцію, переобладнання, перепрофілювання будівель бюджетних установ об'єднаних територіальних громад тощо) через її низький обсяг унеможливує реалізацію вартісних проектів лише за цією субвенцією. Тобто просторовий ресурс, який отримує після об'єднання міська ОТГ, є вагомим стимулом створення ОТГ, бо її площа враховується у розрахунку субвенції на формування інфраструктури (рис. 2). Окрім того, додаткова площа території впливатиме на обсяги земельного податку, який у структурі доходів ОТГ коливається від 10 до 15%.

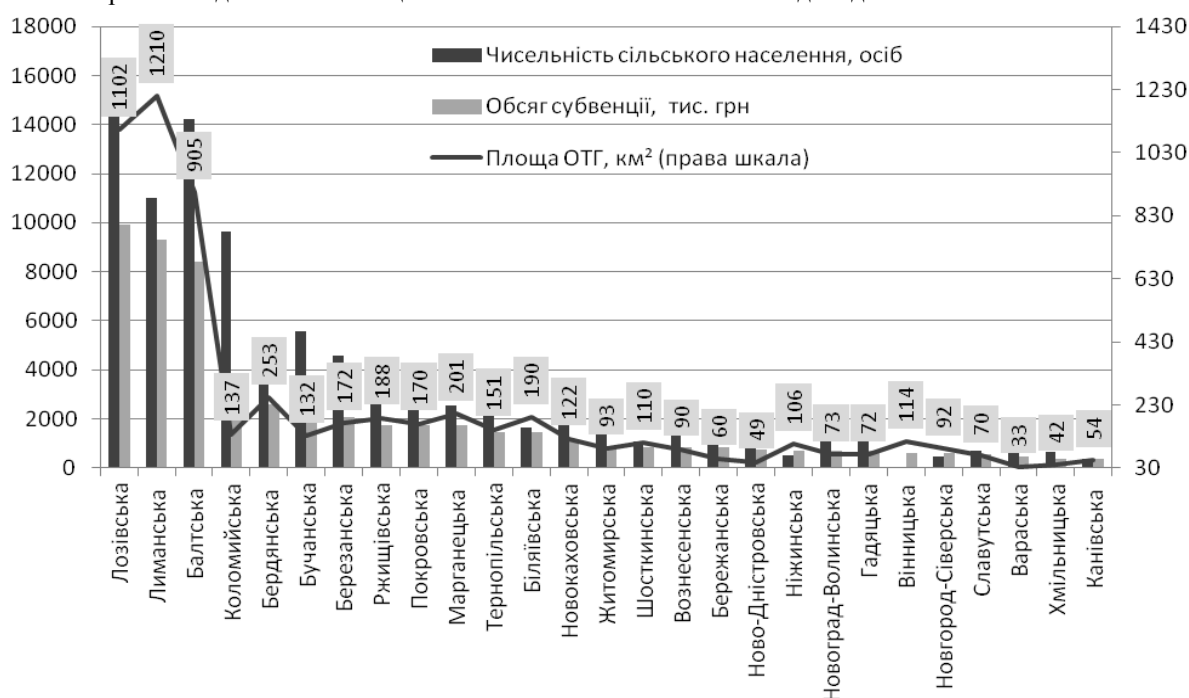

Рис. 2. Розподіл субвенції на формування інфраструктури між ОТГ-МОЗ залежно від площі ОТГ

Джерело: розраховано автором за даними: [10; 11].

За щорічного скорочення обсягів субвенції на формування інфраструктури для ОТГ цей вид підтримки перестає бути додатковим фінансовим ресурсом, який повинен стимулювати і городян, і селян до об'єднання. Зауважимо, за законодавством місто не має права ініціювати об'єднання, а сільські мешканці побоюються домінування міста, посилення його впливу на сільську територію, втрати сільськими громадами власних повноважень тощо.

Доступ до додаткових фінансових ресурсів для розвитку після приєднання до міста стає можливим передусім у сільській громаді, яка має потреби у покращенні рівня комфортності проживання мешканців і задоволення нагальних потреб. Субвенція на соціально-економічний розвиток, що її місто

отримувало як спроможна територіальна громада – вагомий фінансовий ресурс, хоча його розподіл не є прозорим, він надається не всім громадам і на різних засадах.

Так, станом на 2019 р. у переліку отримувачів субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій наведено лише 18 з 33 ОТГ-МОЗ. На них припадає 118 445 тис. грн, що вдвічі більше від обсягу субсидії на формування інфраструктури. При цьому розподіл субвенції на соціально-економічний розвиток вкрай нерівномірний: від 75 млн грн для Вінницької міської ОТГ до 50 тис. грн для Хмельницької міської ОТГ; у середньому на міську ОТГ припадає 6580 тис. грн (табл. 1).

Таблиця 1
Розподіл субвенції бюджетам ОТГ-МОЗ на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у 2019 р.

Область	Назва ОТГ	Обсяг, тис. грн
Вінницька	Вінницька	75 000
	Хмельницька	50
Житомирська	Новоград-Волинська	1120
	Житомирська	2000
Запорізька	Бердянська	6000
Івано-Франківська	Коломийська	3000
Київська	Березанська	1121
	Ржищівська	2300
Одеська	Балтська	13 746
Полтавська	Гадяцька	500
Рівненська	Вараська	270
Сумська	Сумська	9085
Тернопільська	Бережанська	320
Харківська	Лозівська	710
Хмельницька	Славутська	763
Черкаська	Канівська	820
Чернігівська	Ніжинська	790
	Новгород-Сіверська	850
Всього		118 445

Джерело: складено автором за даними [12].

Серед ОТГ-МОЗ, які отримують у 2019 р. так звану «депутатську» субвенцію, лідирують ОТГ Центрального регіону України: Вінницька, Хмельницька, Канівська та Гадяцька, на які припадає 65% загального обсягу субвенції на соціально-економічний розвиток для міських ОТГ на базі міст обласного значення.

Аналіз міських територіальних громад, які поки що перебувають у стані проектних ОТГ на добровільній основі, дозволяє виявити потенційні резерви для створення міських ОТГ (рис. 4-5). Отже, зі 151 міста обласного значення станом на червень 2019 р. 33 міста створили ОТГ-МОЗ, 78 внесли до перспективних планів, поза планами залишаються 38 [14].

77 міст обласного значення з усіх боків оточені ОТГ, що не дозволяє їм збільшувати власні території [15]. На думку окремих експертів [16], процедура схвалення обласними радами перспективних планів, розроблених обласними державними адміністраціями, вичерпала себе, завершувати цей процес має уряд адміністративними методами. Власне, відповідний законопроект вже зареєстрований у Верховній Раді України. Наслідками зволікання з подальшим формуванням ОТГ-МОЗ можуть стати некомпактні конфігурації таких ОТГ, зі зміщеним адміністративним центром, деформованою зоною доступності, порушенням принципу нерозривності території (як, наприклад, у Житомирській міській ОТГ), з розірваним просторовим плануванням приміської зони (Житомирська, Вінницька, Тернопільська, Коломийська міські ОТГ) [17].

Відомо, що міста зі сформованими приміськими територіями (агломераційною периферією) мають кращу інфраструктуру, вищу якість надання адміністративних, освітніх, медичних, культурних і побутових послуг. Це приваблює мешканців прилеглих населених пунктів і забезпечує щоденну

міграцію за різними послугами. Міста у свою чергу потребують використання просторових, рекреаційних та інших можливостей прилеглих територій. Але вирішувати спільні проблеми розвитку поселень і потреб їхніх мешканців, на думку експертів, слід на основі широко розповсюдженої за кордоном міжмуніципальної співпраці, можливість якої передбачена вітчизняним законодавством. А поки що сформовані в Україні міські агломерації існують в умовах відсутності державного регулювання механізмів взаємодії територіальних громад, поза міжмуніципальним співробітництвом, потребуючи синхронізації розвитку міста й приміських територій на засадах інтегрованого просторового планування.

Велика кількість міст у різних регіонах України не охоплені процесом об'єднання через різні причини: від неможливості формування ОТГ унаслідок проведення військових дій на Сході (Донецька та Луганська обл.) до невизначеності щодо приєднання через існування агломераційної форми навколо м. Львова (до складу міста входить м. Винники) та існування поліцентричної агломерації міст обласного значення (Борислав, Дрогобич, Трускавець), які також не дійшли згоди у процесі приєднання сільських громад до них. Для вирішення питання формування ОТГ на базі міст обласного значення у сформованому складі агломерацій у 2017 р. було розроблено законопроект «Про міські агломерації» [18], який було відкликано у серпні 2019 р. Винятковою щодо міст обласного значення є ситуація у Київській обл., де особливої уваги надають містам поблизу Києва, які входять до зони тяжіння столиці. Щодо перспектив подальшого розвитку міських населених пунктів, то зазначимо, що не всі міста обласного та районного значення скористалися можливістю добровільного приєднання та об'єднання територіальних громад для формування міських ОТГ, багато їх залишається поза об'єднанням (серед них є міста обласного значення) (рис. 3). Більшість міст Донецької та Луганської областей перебувають на непідконтрольній Україні території, низка населених пунктів знаходиться на лінії розмежування, тому вони не залучені до процесу децентралізації. Майбутнє міст цих регіонів залежить насамперед від урегулювання збройного конфлікту та відновлення місцевого самоврядування.

За результатами аналізу процесу формування ОТГ-МОЗ можемо стверджувати, що активізації об'єднання сприятимуть: по-перше, розроблення та реалізація дієвих механізмів залучення міст, які перебувають поза об'єднанням з навколишніми громадами; по-друге, гармонізація розвитку центру й залучених сільських громад сформованих ОТГ-МОЗ.

Вагомим інструментом приєднання сільських територіальних громад до міста обласного значення є міжмуніципальне співробітництво. Для усунення недовіри та налагодження комунікацій між містом і приміськими територіальними громадами цей механізм доцільно застосовувати до міських агломерацій. Утім, можливості міжмуніципального партнерства використовують небагато міст і сільських громад.

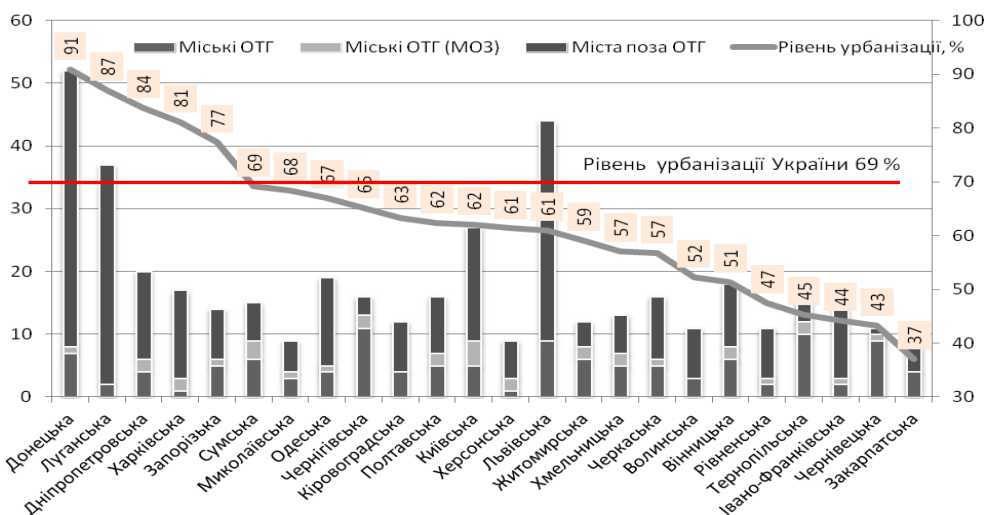

Рис. 3. Регіональний розподіл міських ОТГ, кількості міст поза об'єднанням станом на 01.01.2019 р.

(права шкала – %, ліва – кількість, од.)

Примітка. Без АР Крим.

Джерело: побудовано за даними [13, с. 5; 10; 14].

Так, за даними Моніторингу процесу децентралізації та реформування місцевого самоврядування станом на 10.07.2019 р. укладено 440 договорів між 1089 територіальними громадами. Лідерами серед областей є Полтавська (102 договори), Вінницька (92 договори), Сумська (37 договорів) області. За даними Реєстру договорів міжмуніципального співробітництва [19], станом на 10.10.2019 р. лише двадцятьма містами обласного значення укладено 57 договорів, що становить 12% усіх договорів (483 договори). З них 28 (або 49%) припадає на м. Могилів-Подільський (це місто уклало договори з кожною сільською чи селищною громадою окремо), вісім договорів уклало м. Луцьк (лише з однією прилеглою територіальною громадою), три – м. Ковель, по два – м. Тернопіль і м. Борислав, по одному договору підписали решта 14 міст. Найбільша частка укладених договорів припадає на 2018 р. – 58%. Серед сфер співробітництва, визначених договорами, переважає «надання адміністративних послуг».

Проаналізувавши спектр укладених договорів з міжмуніципального співробітництва за сферами діяльності, можемо погодитися з експертами, що поза увагою місцевих громад залишилися перспективні напрями: створення спільних інспекцій архітектурно-будівельного контролю, а також спільних відділів землекористування та землевідведення [23]. Укладення договорів у зазначених сферах діяльності дозволить делегувати певні завдання та об'єднувати ресурси для реалізації спільних проектів, використовувати інфраструктуру й створювати спільні виконавчі органи або підприємства для реалізації завдань [25]. Наявність в ОТГ місцевого органу державного архітектурно-будівельного контролю вважають позитивним сигналом для їх перспективного розвитку. Поясненням існування незначної кількості ОТГ з власними органами архітектурно-будівельного контролю є брак кадрових ресурсів, відсутність дії зворотного механізму повернення отриманих повноважень назад державі в

особі Державної архітектурно-будівельної інспекції (ДАБІ) тими громадами, які не справляються із виконанням цієї функції [26]. Стримують ОТГ від перебрання повноважень у сфері ДАБІ високі корупційні ризики та неврегульовані земельні питання.

Можна зробити висновок, що інструмент міжмуніципального співробітництва територіальних громад не є популярним серед міст обласного значення. Саме тому, враховуючи логіку розвитку урбанізаційних процесів, питання взаємодії великих міст з навколишніми громадами, на думку М. Пітцика, повинно бути законодавчо врегульовано [20]. Усвідомлюючи необхідність зниження міжрегіональної нерівності на фоні зростання концентрації економічної активності у міських ОТГ порівняно з іншими територіальними громадами, погоджуємося з тим, що вагомий потенціал модернізації регіональної політики знаходиться у площині підвищення ефективності системи управління регіональним і місцевим розвитком. При реформуванні адміністративно-територіального устрою саме регіональний рівень управління стає основним суб'єктом у забезпеченні вертикальних і горизонтальних взаємодій, у т. ч. у сфері регіонального планування (під час розроблення регіональних стратегій соціально-економічного розвитку та схем просторового планування областей) [21, с. 58-59]. Отже, щоб підвищити ефективність державної регіональної політики в Україні у частині підтримки розвитку депресивних територій та неспроможних ОТГ, слід стимулювати розвиток урбанізованих територій, які за умови налагодження ефективного механізму співробітництва забезпечували б перерозподіл ресурсів для підвищення економічного потенціалу проблемних територій.

Міста, які є центрами економічного та соціального розвитку регіонів завдяки продукуванню інноваційних продуктів, концентрації провідних видів економічної діяльності, виконують інтегруючу роль,

особливо для своєї приміської зони. Зростання впливу міст і виконання ними метрополійних функцій у регіоні призводить до реалізації нового імперативу регіональної політики, який полягає у забезпеченні узгодженості міської та регіональної політики [21, с. 65]. З огляду на зазначене доцільно удосконалити як вертикальну координацію заходів між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, так і горизонтальну комунікацію між органами місцевого самоврядування, узгодити секторальну політику на різних ієрархічних рівнях, що можливо під час розроблення та реалізації стратегічних планів розвитку регіонів, які повинні базуватися на просторовому плануванні, смарт-спеціалізації тощо. Оскільки у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року вже були окреслені завдання щодо міст як точок зростання, важливо, щоб цей містоцентричний підхід був відображений у державній стратегії регіонального розвитку і надалі. На думку науковців, краще зосереджувати людські та фінансові ресурси у розвинених високоурбанізованих регіонах, а підтримку відсталих регіонів здійснювати через перерозподіл бюджетних коштів [22].

Слід зазначити, що новоутворені ОТГ-МОЗ порушили цілісність формування міської агломерації, об'єднавшись із тими суміжними територіальними громадами, які ще не сформували ОТГ; водночас вони перебувають у тісному сусідстві із сільськими ОТГ, мешканці яких через близькість розташування до міста продовжують користуватися агломераційними ефектами: доступом до медичних, освітніх і культурних послуг тощо. Отже, принцип єдиного інтегрованого планування для новостворених ОТГ-МОЗ порушено, а от чи вдасться реалізувати агломераційний потенціал інструментами міжмуніципального співробітництва або приватно-публічного (державно-приватного) партнерства покаже час.

Аналіз відкритих джерел інформації про діяльність ОТГ, результатів соціологічних опитувань та інтерв'ю показав, що існують позитивні результати приєднання сіл до міст обласного значення, однак на практиці виникають певні проблеми, які зумовлені незавершеністю розпочатих реформ і потребують оперативного вирішення, що вимагає координації зусиль усіх учасників процесу децентралізації. Вважаємо, що переваги та недоліки функціонування після приєднання до міської ОТГ формуються на основі головних критеріїв спроможності: кадрових, фінансових та інфраструктурних.

Щодо інших міст, то станом на перше півріччя 2019 р. навколо міст обласного значення та міст-обласних центрів склалася ситуація, яка характеризується різними ознаками співіснування міст та ОТГ. За ними міста можна поділити на три групи:

- міста обласного значення (у т. ч. міста-обласні центри: Вінниця, Житомир, Суми, Тернопіль) приєднали до себе громади та стали міськими ОТГ-МОЗ;

- міста обласного значення (у т. ч. міста-обласні центри) в тісному сусідстві з ОТГ, просторово затиснуті з багатьох боків сільськими ОТГ;
- міста обласного значення не межують з ОТГ, мають можливість шляхом об'єднання з прилеглими територіальними громадами створити просторово компактну міську ОТГ.

Серед міст першої групи станом на червень 2019 р. переважали малі за чисельністю населення міста, лише чотири міста-обласні центри належать до великих міст. Такі міста обласного значення після об'єднання суттєво збільшили територію новоствореної ОТГ. Для міських ОТГ збільшення просторового ресурсу забезпечило зростання податкових надходжень (плата за землю, податок на нерухомість тощо) і сприятиме залученню інвестиційних надходжень. Сподіваємося, що позитивні фінансові результати діяльності ОТГ-МОЗ, як у першому півріччі 2019 р., будуть продемонстровані ними за підсумками року. Отже, міста цієї групи можуть найповніше використати механізм міжмуніципального співробітництва міської громади з сільськими ОТГ, а також деякий час матимуть можливість отримувати субвенції з державного бюджету.

Для міст другої групи, особливо міських агломерацій, сприятливим є інструмент співробітництва з сусідніми ОТГ та окремими територіальними громадами [23].

Нетиповим є приклад м. Києва, яке адміністративно не входить до Київської області, однак формує потужну агломерацію постіндустріального типу, розвинути яку можна лише шляхом співпраці, координуючи дії місцевої та регіональної влади. Київ межує з кількома сільськими та міськими ОТГ, що дещо дефрагментує межі Київської міської агломерації.

Невизначеною залишається позиція прилеглих міст навколо міст обласного значення. Наприклад, м. Винники, смт Брюховичі та смт Рудне адміністративно входять до м. Львова, перебуваючи в зоні агломераційного впливу адміністративного центру. Такі міські населені пункти прагнуть зберегти самостійність свого статусу одиниці місцевого самоврядування або ж принаймні очікують на центральний статус у міській ОТГ. Завдяки активізації міжмуніципального співробітництва вони зможуть отримувати всі преференції локалізації в зоні впливу великого міста: транспортне сполучення, освітні, комунальні та медичні послуги тощо. Проте лише міжмуніципальним співробітництвом повністю вирішити всі проблеми взаємодії міста з прилеглими ОТГ, сільськими радами поки що не вдасться.

Тому існує нагальна потреба у завершенні реформування адміністративно-територіального устрою України, визначенні ролі міських агломерацій у системі нових повноважень розвитку та управління містами-метрополіями [24]. Експерти звертають увагу на активізацію механізму міжмуніципального співпраці з огляду на врахування інтересів всіх суб'єктів співробітництва, прийнятні для всіх правила гри. Надалі така співпраця може перерости у створення

спроможної об'єднаної громади та підвищення рівня довіри мешканців до дій міської влади.

Щодо міст обласного значення третьої групи існує варіант приєднання до міста сусідніх сільрад за спрощеною процедурою [23]. Отже, містам обласного значення слід приєднувати сільські, селищні ради до міської ОТГ задля збільшення просторового ресурсу та формування більш однорідного в економічному плані середовища «місто – село».

У Львівській області до міст обласного значення цієї групи належать: Львів, Дрогобич, Борислав, Трускавець, Моршин, Новий Розділ, Червоноград (які є проектними об'єднаними громадами в перспективному плані). Вони мають хороші шанси на формування компактних міських ОТГ, не таких фрагментованих, як ОТГ-МОЗ першої та другої груп. Переваги від такого об'єднання мають обидві сторони, адже село отримає рівень послуг міста, а місто матиме простір для зростання. Звичайно, отримання у власність земель за межами населених пунктів – це лише перший етап організації ефективного управління ними. Наступним кроком має стати розроблення містобудівної документації на ці землі та визначення просторового планування території.

Як справедливо зазначає А. Ткачук [23], відсутність у регіональних стратегіях розвитку стратегічних / операційних цілей та завдань щодо поширення позитивного впливу міст на розвиток сільських територій і започаткування партнерств не дає змоги отримувати фінансування потрібних проектів через механізм реалізації проектів Державного фонду регіонального розвитку. У 2019 р. в областях розпочалася робота над підготовкою регіональних стратегій соціально-економічного розвитку на період до 2027 р., що дозволяє врахувати можливості поєднання інтересів міських і сільських територій. Додатковим стимулом співробітництва між міськими та сільськими територіальними громадами є підвищення з 2019 р. мінімальної вартості проекту міжмуніципального співробітництва, що може фінансуватись за кошт ДФРР, до 5 млн грн, що спонукатиме до підготовки більших проектів. У липні 2019 р. було ініційовано підготовку проекту закону, який дозволяв би закріпити за малими містами й містами районного значення статус об'єднаних територіальних громад, а відтак отримати всі можливості для розвитку спроможних ОТГ. Це мало би дати малим містам незалежність від районів і забезпечити можливість вирішувати проблеми мешканців до моменту остаточного об'єднання. Однак така ініціатива не була реалізована.

Висновки. Отже, проаналізовані нами інструменти стимулювання створення та розвитку ОТГ на базі міст обласного значення (фінансові субвенції, міжмуніципальне співробітництво між територіальними громадами та державно-приватне партнерство) показали переваги та недоліки їх застосування на практиці. Тривалість процесу децентралізації та незначний термін функціонування ОТГ-МОЗ свідчать: про високий рівень недовіри сільського населення й органів місцевого самоврядування до ідеї об'єднання з великим містом;

несформованість переваг і ризиків для кожної сторони об'єднання; незначну частку субвенції на формування інфраструктури для ОТГ-МОЗ унаслідок непропорційного зростання кількості ОТГ та її розміру, а також недосконалості критеріїв розрахунку цього виду грошової допомоги ОТГ-МОЗ з боку держави; непрозорий розподіл для ОТГ-МОЗ субвенції на соціально-економічний розвиток і значну її диференціацію між об'єднаними територіальними громадами; виникнення просторово некомпактних міських ОТГ, зі зміщенням центром через сусідство міста обласного значення із сільськими ОТГ та небажання окремих громад приєднуватися; низький рівень застосування міжмуніципального співробітництва та державно-приватного партнерства.

На другому етапі децентралізації з огляду на завершення періоду добровільності у формуванні ОТГ слід активізувати залучення представників громади до управління, розроблення й реалізації політики місцевого розвитку, посилення демократизації та прозорості процесів розвитку міських територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: методичні підходи та результати оцінювання: наук. доп. / ред. І. З. Сторонянська. Львів: ІРД НАНУ, 2018. 144 с.
2. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / наук. ред. Я. А. Жаліло. К.: НІСД, 2019. 192 с.
3. Ткачук А. Партнерство, співробітництво... неДовіра? *Децентралізація*: сайт. 13.08.2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11419>
4. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка*: наук. аналіт. зб. 2016. № 1(38). С. 137-146.
5. Полякова С. В. Децентралізація влади в Україні: проблеми об'єднаних громад. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 1033-1039.
6. Парасюк І. У світі саме міста і їх агломерації створюють основну частку доданої вартості. *ZIK.ua*: сайт. 03.09.2018 р. URL: https://zik.ua/news/2018/03/09/igor_parasyuk_u_sviti_same_mista_i_ih_aglomeratsii_stvoryuyut_osnovnu_chastku_1280803
7. Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення: Закон України від 03.04.2018 р. № 2379-VIII. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-19>
8. 30 міст обласного значення вже скористалися механізмом приєднання сусідніх громад. *Децентралізація*: сайт. 14.06.2019 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11171>
9. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.2015 р. № 214.

Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>

10. Про затвердження розподілу обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у 2019 році: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 280-р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzheniya-rozpodilu-obsyagu-subvenciyi-z-derzhavnogo-byudzheta-miscevim-byudzheta-na-formuvannya-infrastrukturi-ob'ednanih-teritorialnih-gromad-u-2019-roci?fbclid=IwAR3rNEdJQNxgkLStCqCUn5KH-aPIb4y-EQKcBE7oggcMLPF7-deEI2iLB1Y>

11. Бюджет міста Вараша. *Державний веб-портал бюджету для громадян*: сайт. 2019. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/17203100000/local-incomes>

12. Деякі питання розподілу у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 500-р. *Урядовий портал*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-rozpodilu-u-2019-roci-subvenciyi>

13. *Чисельність населення України на 1 січня 2019 року*: стат. зб. Київ: Державна служба статистики України, 83 с.

14. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Станом на 10.07.2019 р. *Децентралізація*: сайт. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/425/%D0%9C%D0%BE%D0%BDi%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_10.07.2019.pdf

15. Аналітичний дайджест #12: спроможність територіальних громад. *Асоціація сприяння самоорганізації населення*: сайт. 05.08.2019 р. URL: <http://samoorg.com.ua/blog/2019/08/05/analitichniy-daydzhest-12-spromozhnist-teritorialnih-gromad>

16. Зростає кількість об'єднаних громад з центрами у містах обласного значення. *Децентралізація*: сайт. 11.11.2018. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10058>

17. Тернопільська міська об'єднана територіальна громада. *Портал адміністративно-територіального устрою України*: сайт. 07.08.2019 р. URL: <http://atu.gki.com.ua/ua/karta#map=11//48.574108436230496//24.900512695312504&&layer=8906587201596708-1,100//7376316114267884-1,100//8977813008084459-1,100&&action=info-7376316114267884,1922460606019929912>

18. Про міські агломерації: проект Закону України від 17.07.2017 р. № 6743. *Законодавство України*: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318

19. Реєстр договорів міжмуниципального співробітництва. 2019. *Міністерство розвитку громад та територій України*: сайт. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/reestr-10.10.2019.pdf>

20. Ми не повинні порушувати закони урбаністики, – Мирослав Пітцик. *Асоціація міст України*: сайт. 04.04.2017 р. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/my-ne-povynni-porushuvaty-zakony-urbanistyky-myroslav-pitcyk>

21. *Територіальний розвиток і регіональна політика: Регіональні економічні тренди та детермінанти регіональної політики*: наукова доповідь / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2019. 92 с.

22. Шевчук В. О. Агломераційні ефекти в сучасних економіках. *Кафедра міжнародних економічних відносин Львівської комерційної академії*: сайт. 2008. URL: http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/shevch/Shevchuk-08-3agglomeration_20.pdf

23. Ткачук А. Огляд ситуації щодо впровадження партнерств міських та сільських територіальних громад в умовах децентралізації та змін у державній регіональній політиці в Україні (короткий виклад): аналітична записка. Інститут громадянського суспільства: сайт. 30.10.2018 р. URL: <https://www.csi.org.ua/news/analitichna-zapyska-oglyad-sytuatsiyi-shhodo-vprovadzheniya-partnerstv-miskyh-ta-sil'skyh-terytorialnyh>

24. *Звіт за результатами фахового огляду «Демократичне врядування у містах-метрополіях на прикладі Київського регіону»*. 2019. 41 с. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Звіт-РЄ_Демократичне-врядування-у-містах-метрополіях-на-прикладі-Київського-регіону1.pdf

25. Умланд А., Колесников О., Рабинович М. Децентралізація в Україні: стійкі успіхи чи повітряні замки? *ZN.UA*: сайт. 21.09.2018 р. URL: <https://dt.ua/internal/decentralizaciya-v-ukrayini-stiyki-uspixi-chi-povitryani-zamki-289114.html>

26. Романко Р. Просторове планування для ОТГ – проблеми та перспективи. *Чернівецький центр розвитку місцевого самоврядування*: сайт. 08.11.2018 р. URL: <http://lgdc.org.ua/branch/23/prostorove-planuvannya-dlya-otg-problemy-ta-perspektyvy>

References

1. Storonyanska, I. Z. (Ed.) (2018). *Detsentralizatsiya v Ukrayini ta yiyi vplyv na sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok terytoriy: metodychni pidkhody ta rezul'taty otsynuyannya* [Decentralization in Ukraine and its impact on the socio-economic development of territories: methodological approaches and evaluation results]: Scientific report. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Zhalilo, Ya. A. (Ed.). (2019). *Detsentralizatsiya vlady: poriyadok dennyyu na serednyostrokovu perspektyvu* [Decentralization of power: agenda for the medium term]: Analytical report. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
3. Tkachuk, A. *Partnerstvo, spivrobitnytstvo... neDovira?* [Partnership, cooperation... distrust?] (2019, Aug 13). *Decentralization*: Website. Retrieved from

<https://decentralization.gov.ua/news/11419> [in Ukrainian].

4. Pavlyuk, A. P. (2016). Ekonomichni aspekty formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad v Ukrayini [Economic aspects of formation of able territorial communities in Ukraine]. In *Stratehichni priorytety. Seriya: Ekonomika [Strategic priorities. Series: Economics]*: Vol. 38(1) (pp. 137-146). [in Ukrainian].

5. Polyakova, S. V. (2017). Detsentralizatsiya vladly v Ukrayini: problemy ob'yednanykh hromad [Decentralization of power in Ukraine: problems of united communities]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, 13, 1033-1039. [in Ukrainian].

6. Parasyuk, I. (2018, Sep 03). U sviti same mista i yikh ahlomeratsiyi stvoryuyut' osnovnu chastku dodanoyi vartosti [In the world, cities and their agglomerations make up the bulk of value added]. *ZIK.ua*: Website. Retrieved from https://zik.ua/news/2018/03/09/igor_parasyuk_u_sviti_same_mista_i_ih_aglomeratsii_stvoryuyut_osnovnu_chastku_u_1280803 [in Ukrainian].

7. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro dobrovil'ne ob'yednannya terytorial'nykh hromad» shchodo dobrovil'noho pryednannya terytorial'nykh hromad sil, selyshch do terytorial'nykh hromad mist respublikans'koho Avtonomnoyi Respubliky Krym, oblasnoho znachennya [On amendments to the Law of Ukraine «On voluntary unification of territorial communities» on the voluntary joining of territorial communities of villages, settlements in territorial communities of the republican cities of the Autonomous Republic of Crimea, sites of regional value] (2018). Law of Ukraine adopted on 2018, Apr 03, 2379-VIII. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-19> [in Ukrainian].

8. 30 mist oblasnoho znachennya vzhe skorystalysya mekhanizmom pryednannya susidnykh hromad [30 cities of regional importance have already benefited from the mechanism for joining neighboring communities] (2019, Jun 14). *Decentralization*: Website. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/11171> [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennya Metodyky formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad [On approval of the Methodology of formation of capable territorial communities] (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, Apr 8. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennya rozpodilu obsyahu subventsiyi z derzhavnoho byudzhetu mistsevym byudzheta na formuvannya infrastruktury ob'yednanykh terytorial'nykh hromad u 2019 rotsi [On approving the allocation of subvention from the state budget to local budgets for the formation of infrastructure of the united territorial communities in 2019] (2019). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2019, Apr 24. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from [https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-](https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-rozpodilu-obsyagu-subvencyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-na-formuvannya-infrastrukturi-obyednanih-teritorialnih-gromad-u-2019-roci?fbclid=IwAR3rNedJQNxgkLStCqcUn5KH-aPIb4y-EQKcBE7oggcMLPF7-deEI2iLB1Y)

[zatverdzhennya-rozpodilu-obsyagu-subvencyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-na-formuvannya-infrastrukturi-obyednanih-teritorialnih-gromad-u-2019-roci?fbclid=IwAR3rNedJQNxgkLStCqcUn5KH-aPIb4y-EQKcBE7oggcMLPF7-deEI2iLB1Y](https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-rozpodilu-obsyagu-subvencyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-na-formuvannya-infrastrukturi-obyednanih-teritorialnih-gromad-u-2019-roci?fbclid=IwAR3rNedJQNxgkLStCqcUn5KH-aPIb4y-EQKcBE7oggcMLPF7-deEI2iLB1Y) [in Ukrainian].

11. Byudzheta mista Varasha [Varash city budget] (2019). *State web portal of the budget for citizens*: Website. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1720310000/local-incomes> [in Ukrainian].

12. Deyaki pytannya rozpodilu u 2019 rotsi subventsiyi z derzhavnoho byudzheta mistsevym byudzheta na zdiysnennya zakhodiv shchodo sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku okremykh terytoriy [Some issues in the allocation of state budget subsidies to local budgets in 2019 for the implementation of measures for socio-economic development of individual territories] (2019). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2019, Jul 10. *Government Portal*: Website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-rozpodilu-u-2019-500-r> [in Ukrainian].

13. Chysel'nist' naseleennya Ukrayiny na 1 sichnya 2019 roku [Population of Ukraine as of January 1, 2019]: Statistical publication (2019). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].

14. Monitorynh protsesu detsentralizatsiyi vladly ta reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya. Stanom na 10.07.2019 r. [Monitoring the process of decentralization of power and reform of local self-government. As of 10.07.2019] (2019). *Decentralization*: Website. Retrieved from https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/425/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_10.07.2019.pdf [in Ukrainian].

15. Analitichnyy daydzhest #12: spromozhnist' terytorial'nykh hromad [Analytical digest # 12: the capacity of territorial communities of the association of assistance to population self-organization] (2019, Aug 05). *Association for Promoting Population Self-Organization*: Website. Retrieved from <http://samoorg.com.ua/blog/2019/08/05/analitichniy-daydzhest-12-spromozhnist-teritorialnih-gromad> [in Ukrainian].

16. Zrostaye kil'kist' ob'yednanykh hromad z tsentramy u mistakh oblasnoho znachennya [The number of united communities with centers in regional cities is increasing] (2018, Nov 11). *Decentralization*: Website. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/10058> [in Ukrainian].

17. Ternopil's'ka mis'ka ob'yednana terytorial'na hromada [Ternopil city united territorial community] (2019, Aug 07). *Portal of the administrative and territorial structure of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://atu.gki.com.ua/ua/karta#map=11/48.574108436230496/24.900512695312504&&layer=8906587201596708-1,100//7376316114267884-1,100//8977813008084459-1,100&&action=info-7376316114267884,1922460606019929912> [in Ukrainian].

18. Pro mis'ki ahlomeratsiyi [About urban agglomerations] (2017). Draft Law of Ukraine, adopted

on 2017, Jul 17, 6743. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 [in Ukrainian].

19. Reyster dohovoriv mizhmunitsypal'noho spivrobotnytstva [Register of agreements on inter-municipal cooperation] (2019). *Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/reestr-10.10.2019.pdf> [in Ukrainian].

20. My ne povynni porushuvaty zakony urbanistyky, – Myroslav Pittsyk [We must not violate the laws of urban science, – Myroslav Pittsyk] (2017, Apr 04). *Association of Ukrainian Cities*: Website. Retrieved from <https://www.auc.org.ua/novyna/my-ne-povynni-porushuvaty-zakony-urbanistyky-myroslav-pitcyk> [in Ukrainian].

21. Storonyanska, I. Z. (Ed.). (2019). Terytorial'nyy rozvytok i rehional'na polityka: Rehional'ni ekonomichni trendy ta determinanty rehional'noyi polityky [Territorial development and regional policy: Regional economic trends and determinants of regional policy]: Scientific report. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

22. Shevchuk, V. O. (2008). Ahlomeratsiyni efekty v suchasnykh ekonomikakh [Agglomeration effects in modern economies] *Department of international economic relations of the Lviv Commercial Academy*: Website. Retrieved from http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/shevch/Shevchuk-08-3agglomeration_20.pdf [in Ukrainian].

23. Tkachuk, A. (2018, Oct 30). Ohlyad sytuatsiyi shchodo vprovadzhennya partnerstv mis'kykh ta sil's'kykh terytorial'nykh hromad v umovakh detsentralizatsiyi ta zmin u derzhavniy rehional'niy politytsi v Ukraini (korotky vyklad) [Overview of the situation regarding the implementation of partnerships between urban and rural territorial communities in the context of decentralization and changes in state regional policy in Ukraine (summary)]: Analytical note. Institute of Civil Society: Website. Retrieved from <https://www.csi.org.ua/news/analytychna-zapyska-oglyad-sytuatsiyi-shhodo-vprovadzhennya-partnerstv-miskyh-ta-sil'skyh-terytorialnyh> [in Ukrainian].

24. Zvit za rezul'tatamy fakhovoho ohlyadu «Demokratyчне vryaduvannya u mistakh-metropoliyakh na prykladi Kyivskoho rehionu» [Report on the results of the professional survey «Democratic governance in the metropolitan cities on the case of the Kyiv region»] (2019). Retrieved from http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%A0%D0%84_%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5-%D0%B2%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%83-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%85-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%8F%D1%85-%D0%BD%D0%B0-

%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96-%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%831.pdf [in Ukrainian].

25. Umland, A., Kolesnykov, O., & Rabynovych, M. (2018, Sep 21). Detsentralizatsiya v Ukraini: stiyki uspikhy chy povitryani zamky? [Decentralization in Ukraine: sustainable successes or air locks?]. *ZN.UA*: Website. Retrieved from https://dt.ua/internal/decentralizaciya-v-ukrayini-stiyki-uspikhi-chi-povitryani-zamki-289114_.html [in Ukrainian].

26. Romanko, R. (2018, Nov 08). Prostorove planuvannya dlya OTH – problemy ta perspektyvy [Spatial planning for ATGs – problems and prospects]. *Chernivtsi Center for Local Self-Government Development*: Website. Retrieved from <http://lgdc.org.ua/branch/23/prostorove-planuvannya-dlya-otg-problemy-ta-perspektyvy> [in Ukrainian].

Надійшло 21.08.2019 р. *

* Стаття підготовлена за результатами виконання проекту «Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: оцінка ефективності, напрями удосконалення» в межах бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230).